PAPERS

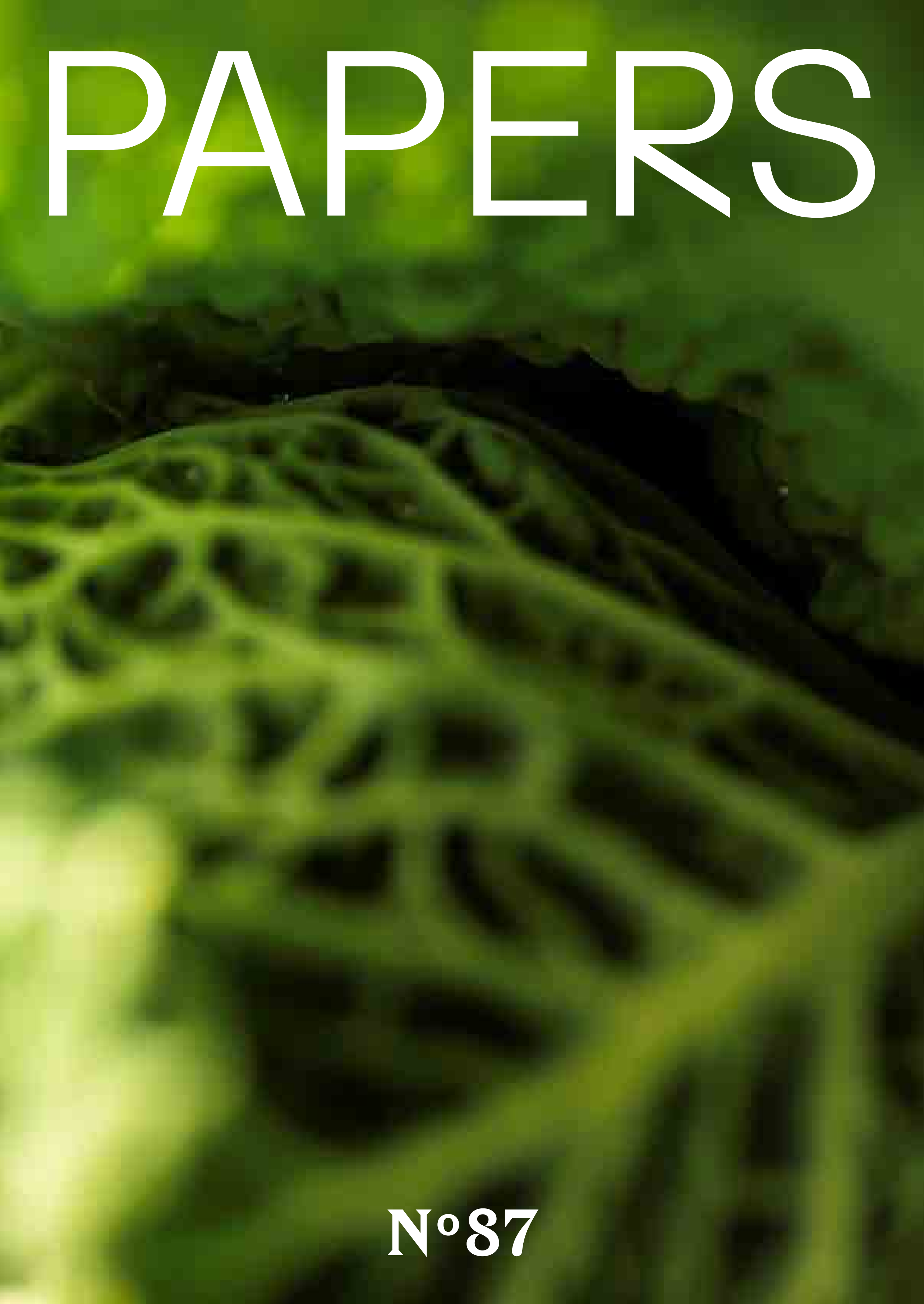

Nº87

PAPERS

Nº87

Tinc 24 anys i sóc mutant.
Malgrat haver conservat sempre el nom Papers
la metamorfosi és la meua clau genètica:
estic travessada pels canvis, les transformacions i les variacions,
com qualsevol organisme viu. Com tu.
Cap a la fi del primer quart del segle XXI
estic experimentat una nova evolució,
aquesta que tens a les mans;
mira'm, toca'm, llepa'm, escolta'm.
Notes els canvis en el meu cos...?
Pren el teu temps per adonar-te'n.

No tinc pressa...

La mutació és una ferramenta per a travessar el temps i l'espai
sense perdre el tarannà.
Els éssers humans no teniu aquest avantatge,
per això necessiteu tantes explicacions, tants arguments.
Paraules, paraules, paraules.

Doncs bé, utilitza els meus textos, ací els tens, agafa'ls amb calma.
Si en algun moment m'interpel·les i no et responc no patisques,
no és que no t'estime, és que

estic pensant.

Tinc 24 anys i sóc mutant.
Podria convertir-me ara mateix en riu,
en pregunta, bacteri, família, esdeveniment.
Però vull ser revista.
Vull tindre un cos de pàgines com a llenços
i que en llegir-me
completés el procés
de la nostra escriptura.
Llig-me com vulgues.
... La vibració comença quan tu gires aquesta pàgina,
aquesta primera pàgina què és, simplement, un editorial.

TERRITORI (I)

PRIMAVERA— ESTIU 2024

↓

Les opinions expressades en la revista no han de respondre necessàriament al pensament de la Fundació Horta Sud com a entitat editora.

Foto: Arxiu obert de la NASA. ID: as11-44-6551 ↓

I si deixem de pensar el territori com una cosa controlada, dividida rotundament, propietat de l'estat o del poder, que ha de ser defensada amb violència, i que sempre s'ordena a partir de la regla de la supervivència del més fort?

I si comencem a prestar atenció a altres coses que importen?

I si superem les explicacions massa reduïdes, massa limitants, massa simplificadores, massa antigues, massa patriarcals...?

I si decidim que el món és una cosa molt més complexa, propera i mutable que un model matemàtic de costos i beneficis?

I si la nostra lectura del poder territorial, en lloc d'estar enfocada a la classe hegemònica i vinculada a les estructures dominants, revela un moviment de resistència involucrat en tota mena de relacions socials?

I si pensem el territori a través d'altres sentits, a més de la vista?

I si no és «territori» sinó «Terra»? I si no el posseïm sinó que ens posseeix? I si ho definim com allò de què depenem per a sobreviure, i ens preguntem quins són els altres terrestres que comparteixen eixa dependència?

I si imaginem configuracions allunyades de la clàssica divisió jurídica, administrativa o geogràfica, per a travessar totes les escales de temps i d'espai?

I si el que importa no és la propietat sobre l'espai en tant que dominació, sinó una apropiació simbòlica i vivencial? I si el territori, en lloc de ser una matèria, és un valor?

I si el territori el fem cada vegada que hi posem els nostres afectes en un espai? Cada vegada que estimem, cantem o coneguem un espai? Quants verbs «poden fer» un territori? I quines pràctiques permeten a eixos verbs multiplicar-se?

I si el territori no és només un espai habitat o habitable, sinó que hi ha tantes coses a fer amb ell com criatures hi ha en el món?

I si els espais posseeixen una afectivitat variable? I si es modelen com a territori no mitjançant fronteres i murs, sinó pels desitjos que desperten en les persones de fer-hi coses juntes? I si el territori, per tant, és una matèria al servei de la sociabilitat i les seues dinàmiques?

I si en lloc de parlar de territoris parlem «d'actes de territorialització d'un espai comú»?

Què seria, aleshores, un «acte de territorialització»? No seria com una situació expressiva que implicaria intensitats, ritmes, processos, reorganitzacions, metamorfosis, conflictes, negociacions, associacions...?

En aparcar el cotxe i apagar la ràdio que li ha acompanyat durant tot el camí, el so de fons cessa. Li estranya que sent un dissabte a les 10 del matí no s'escolte a cap xiquet jugar al carrer ni dones conversant. Però deixa passar eixe pensament per la carretera de la seua ment i segueix avant. Mira cap arrere i observa el xicotet vehicle de vint anys ple de caixes. Obri la porta, ix del vehicle i immediatament després obri la posterior en el mateix costat del pilot. Comença a traure caixes, una a una i apilant-les en el portal de la finca que a partir d'ara serà referència de *casa*.

Les deixa dins del pati, perquè haurà d'absentar-se uns minuts per a aparcar el cotxe en un lloc habilitat i no vol caure en la desgràcia de tornar i trobar que no li queda ni una caixa. No creu que ningú li robe, però, sincerament, tampoc coneix els codis de *seguretat* del seu nou barri.

Deixa el seu Opel Corsa del 2001 en un descampat pròxim. «Ací, el teu nou aparcament gratuït. Obert 24 hores amb 200 llocs per al veïnat», es llig en un cartell en el qual també s'aprecia el pas del temps. Té les cantonades de la lona despenjades i a «obert» li falta la O, que descansa després d'un tros de paper que penja. Però ella intueix la paraula. Entén el missatge. Deixa el cotxe, es carrega una motxilla i una bossa de tela (ara es diuen *totebags*) al muscle i torna a pas lleuger al portal on ha deixat les seues coses.

Viurà en un quart sense ascensor d'un edifici adornat amb rajoles color ocre. Homogeni, fins i tot típic. Algunes flors als balcons donen una personalitat única a una finca que segurament es pot trobar idèntica o molt similar en els 20 pobles de la comarca. Anhela que eixa elecció de geranis rojos col·locats en el balcó del primer pis siga una pista per descobrir veïnes i veïns amb color, amb amabilitat i amb molt per compartir.

Ve de compartir pis en un edifici de 14 plantes. Pis 8. Porta 47. Es va cansar de la convivència forçada dins de casa —perquè la possibilitat de llogar-se alguna cosa pel seu compte era del tot impensable— i el buit social en un edifici en el qual passa més de 10 hores al dia. Sempre es preguntava qui habitaria la casa 1 d'eixe conjunt de més de 80 habitatges. El barri estava viu però alhora tenia un alè impersonal. A qui demanaria ajuda si alguna cosa passara? Segur que telefonaria a alguna persona que no estiguera en l'edifici. Què tindria això de comú?

«La revolució és prendre la fresca», resava una de les seues samarretes. La veritat és que mai s'havia tret una cadira al carrer a prendre l'aire al costat d'altres veïnes. Cert és que mai havia vist a dues dones xarrant al carrer acomodades en els seus seients plegables a ratlles blaves i blanques, com les de la platja. Com ella se les imagina.

Es carrega entre les dues mans (motxilla i *totebag*, una en cada muscle) tres caixes apilades i es disposa a fer el primer viatge. Escaló, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12...quan arriba al 13 deixa de comptar. Va amb compte, perquè tan carregada no arriba a veure possibles elements distorsionadors enfront d'ella.

Sent tancar-se una porta i es para en sec. «Hola», li diu un home mentre es fa lloc entre ella i les seues coses per a baixar les escales. «Hola!», li contesta ella. «Soc nova». No arriba a presentar-se i el veí s'ha esfumat per la porta principal. Primera oportunitat de trencar la solitud de la multitud amuntonada en pisos perduda, pensa.

Capítol 1
Una taronja, un poble i una cadira vella

Foto: Fundació Horta Sud ↗

Foto: Fundació Horta Sud ↑

Antonio Garay, arquitecte de territoris comunitaris

A la pregunta sobre si es considera un arquitecte social, Antonio Garay hi respon amb un gest. Alça les celles i dibuixa un mig somriure, esperant un desenvolupament més profund del per què de la pregunta. Tot seguit comença a explicar-nos la seua història de vida, i repassem des de la seua adolescència fins a dia de hui, amb huitanta-sis anys.

Antonio no té estudis d'arquitectura ni s'ha dedicat mai en la seua vida a l'arquitectura, almenys en el sentit més comú del terme.
Fins a l'edat de jubilar-se, Antonio va treballar primer de paleta i després pintant cases. Quan acabava la jornada laboral, se n'anava a l'església. I encara ho fa. Perquè Antonio també era capellà, i actualment encara ho és al barri de Sant Francesc de Manises. Des que va arribar «del Nord» —com diu ell mateix sobre el viatge des del seu municipi d'origen situat al País Basc—, Antonio ha passat pels barris del Crist (entre Quart de Poblet i Aldaia), Sant Jerònim (entre Manises i Quart de Poblet) i, des de fa trenta-huit anys, Sant Francesc (Manises).

El viatge d'Antonio i dos companys més del País Basc va començar el mateix any que a París l'alumnat universitari buscava la platja sota les llambordes, a Praga la primavera acabava el mes d'agost i a l'Estat espanyol començaven a escoltar-se cants que bufaven vent de llibertat. «Vam comprar un cotxe de segona mà, el vam omplir de pernil i xoriç i vam eixir cap a qualsevol part de l'Estat». No sabien cap a on anaven però sí que sabien què anaven a buscar. Marxaven, per discrepàncies, d'un gran seminari on hi havia 260 seminaristes, més del 80% interns. Buscaven un lloc on la fe i l'activisme social pogueren confluir.

Després d'alguns tombs van arribar al barri del Crist, de la mà d'un altre cura obrer que havien conegut a las «Casitas de Papel» d'Alacant, «unes cases on tot estava fora, fins i tot els banys, i sols estaven les casetes».

Antonio recorda amb molt de detall aquells primers anys a la comarca de l'Horta Sud: «era als inicis de la dècada dels setanta, i col·laboràvem amb la població migrant en la construcció de les seues cases». En aquells anys «les cases s'havien de construir en una nit, i en arribar el matí tenir quatre parets i un sostre». D'aquesta manera, segons la llei franquista, ja no es podia enderrocar la casa. «Això feia que ens ajuntarem veïns i veïnes, familiars, cures... tothom».

Antonio també recorda que en aquells anys «el barri del Crist no era el que és ara»; «era un suburbi, no hi havia clavegueram, ni tampoc asfaltat». Tot açò ho van construir entre moltes mans *no qualificades*. Calia fer el barri gairebé des de zero, i tota persona podia aportar. D'ací sorgiren les primeres associacions del barri, impulsades entre altres per Antonio, encara que poc després es traslladaria al barri de Sant Jerònim, on va estar díhuit anys i on, assegura, va donar-hi els millors anys de la seua joventut.

→
Rodolfo Serrano i Román López Cabrera (2022). *Vallecas. Los años de barro*. Hoy es Siempre Ediciones.

A Sant Jerònim, els inicis com a cura obrer d'Antonio tampoc van ser senzills. No només per la poca afluència de persones a l'església i pels pocs recursos de la parròquia, sinó també socialment: «les persones més majors em deien, amb cara de llàstima, que no treballés de paleta, que em busqués una cosa més digna». Contràriament, el missatge de les persones més joves era l'oposat: «ja era hora que un cura treballés». Però tant aquest treball com el de pintor, quan el dolor d'esquena li van fer canviar d'ofici, van provocar una transformació en Antonio, «un canvi de mentalitat a nivell personal, social, polític i, també, religiós». I és que «l'explotació, l'esforç i el patiment es veuen d'una manera totalment diferent des de dins que des de fora».

Igual que en el barri del Crist, Antonio va estar present en l'impuls de l'associació veïnal de Sant Jerònim. Una associació que «compartia la problemàtica suburbial i va tenir molta importància». Després de l'associació veïnal van promoure una cooperativa d'alimentació. A més, Antonio i els seus companys eren també sindicalistes, i això va fer que organitzés a la parròquia una bossa de resistència. Encara que s'afanya a puntualitzar: «no jo sol, sinó amb la coordinadora». El sentit comunitari està impregnat en la forma de pensar i de fer d'Antonio, i no deixa que en cap moment quede marge per a individualitzacions errònies d'accions col·lectives.

Quan va arribar al barri de Sant Francesc, «la situació ja era un poc diferent, perquè les llavors ja estaven sembrades». El teixit associatiu del barri ja estava actiu, entre elles l'associació veïnal, «una associació referent tant a Manises com en tota l'Horta Sud». Per això, des de fa gairebé quatre dècades el seu paper s'ha centrat en «continuar les bases que ja hi havia», perquè ací «sempre hi ha hagut un grup de militants molt potent». Per Antonio, una de les seues majors alegries és aquesta: «veure com persones que han passat pels grups de joves —siguen o no creients—, continuen implicades en el teixit associatiu». Fa unes setmanes, ens explica emocionat, li va passar una d'aquestes experiències en una manifestació respecte a l'hospital de Manises, on un home se li va dirigir per agrair-li tot el que ell havia fet quan era jove.

Ara, amb huitanta-sis anys, i després d'haver estat molts anys vicepresident de l'associació veïnal de Sant Francesc, Antonio bromeja que ha «baixat un poc el pistó», que va més a poc a poc i que ja no pot «córrer els cent metres llisos». Així i tot, manté l'activitat amb un grup de deu persones —huit dones i dos homes— que es reuneixen cada dues setmanes des de fa més de vint anys a la parròquia i on llegeixen «el més novedós en teologia» i «reflexionen sobre la fe». També amb el grup de fundadors de les comunitats cristianes populars, que van començar a reunir-se també cada dues setmanes fa ja quatre dècades i que continuen fent-ho actualment. Un grup on «hi falten companys que ja no hi són», i que no s'oblida de recordar freqüentment perquè són ben presents en la construcció de la seua pròpia història vital, com el seu company José Luis. Un company que, «entre moltes aportacions, va fundar el rastrell del barri del Crist», un llegat que encara perdura i que continua amb les portes obertes, donant feina a una desena de persones i oferint roba de qualitat a preus raonables, possibilitant vestimenta digna per a persones amb pocs recursos.

➜
Mural de l'Associació Veïnal del Barri de Sant Francesc (Manises) on es destaquen els avanços aconseguits al barri gràcies a l'acció comunitària del veïnat.

Poc abans que arribe l'hora de tancar l'església i anar cap a casa a sopar, entra a la sala una dona que forma part del grup de Càrites de Manises, que es reuneixen a l'església de Sant Francesc per ajudar a les persones i famílies en situació de vulnerabilitat. «Disculpa un momentet, demà a les 18:20 h ací per anar al CIE». Antonio i diverses persones més del barri es desplacen cada últim dimarts de mes, des de fa dotze anys, fins a València per manifestar-se contra els Centres d'Internament d'Estrangers. «Intente assistir a les manifestacions sempre que puc, és una cosa que encara està al meu abast», assegura mentre ens explica que la setmana passada, a Manises, van ser gairebé un centenar de persones les qui es van manifestar «per reclamar la fi del genocidi contra el poble palestí».

Antonio, que ens acompanya fins al bell mig de la parròquia per acomiadar-se mentre marxem, torna a arquejar les celles i ho fa ara amb un somriure complet. Està cansat de tot el dia i ens diu que demà se'n recordarà de nosaltres, que li fa mal la veu quan parla molta estona seguida. Marxem sense que Antonio haja respost a la pregunta de si es considera, o no, un arquitecte social, però segurament no siga necessari pronunciar les paraules. Sols calen els fets.

Mapa imaginari Nº 1. La presència i el moviment del cos col·lectiu als carrers descobreix la necessitat de cartografiar altra vegada el món.

No amb regla i compàs, instruments de la geometria, sinó amb els propis cossos en estat d'alerta davant les experiències que oferisca.

La comunitat que fa un ús conjunt del carrer està fixant el món en el seu cos, i a la vegada transformant amb la seua presència la comprensió i la visió dels espais que habita. Així, converteix l'espai en espai de la imaginació. I pot descobrir un sentit del temps diferent del consum i la producció. Pot alliberar-se de l'hàbit de fer sempre el camí més curt.

En la memòria comuna del grup eixe lloc ja no serà un espai alié, en principi banal, buit de passió, o fins i tot, que passava desapercebut. D'ací en endavant eixe lloc està associat a una cadena de records i significats compartits. Ja és un espai polític.

➔ Inspirat en: **Victoria Pérez Royo** (2008). *¡A bailar a la calle! Danza contemporánea, espacio público y arquitectura.* Ediciones Universidad de Salamanca.

Foto: Ajuntament d'Alfafar ➔

Foto: Fundació Horta Sud ↑

Un dels motius que l'ha portada a instal·lar-se a este poble i deixar la seua casa a la ciutat, en la qual portava vivint uns set anys, és que l'han contractada en un municipi a les afores, un al·licient per a atrevir-se a eixir de la seua zona «de sempre», dels seus llocs coneguts «de sempre».

Pot treballar des de casa dos dies a la setmana i això li agrada. Perquè, per què enganyar-se, també busca construir-se eixa llar, eixe espai de casa que és el seu refugi, la seua zona de tranquil·litat i de pau. I vol gaudir-ho.

Un altre és que coneix a una amiga de la universitat que és d'allà. Aquesta amiga es diu Ana. Es va mudar fa un parell d'anys a Barcelona perquè treballa en una gran editorial, però mai han deixat d'escriure's. «Té les seues coses, però t'agradarà. A més, serem veïnes quan baixe per vacances! Podrem quedar, a la fi, en algun punt que no siga el centre», li va dir quan ella li va demanar consell sobre un xicotet pis (assequible en el preu) que havia mirat en un dels pobles de més enllà del nou llit del riu Túria.

En obrir la porta de la seua nova casa fa olor de tancat. Eixa olor no està categoritzada, pensa. És una olor universal, que cada persona a qui li descrigues pot identificar. No és que puga haver-hi una olor a tancat que siga reproduïble en una espelma o en una colònia (tampoc ningú les compraria, continua pensant) però tothom sap a què es fa referència quan algú diu que alguna cosa fa olor de tancat. Deixa les caixes que carrega en l'entrada i va, estada per estada, obrint les persianes i les finestres. Cal ventilar, es repeteix. En una d'eixes trau el cap al carrer. Desert. L'edifici de davant té totes les persianes tancades i en el que hi ha a continuació només observa una habitació amb llum i moviment. Engoleix saliva i repassa per enèsima vegada la seua decisió.

Decideix anar a comprar alguna cosa per a omplir la nevera (prèviament la neteja per dins i per fora). La cuina és xicoteta, el bany també i el saló menjador té una finestra gran, la qual cosa li va fer decidir-se per eixe pis en un primer moment. Això i que l'habitació que utilitzarà també com a despatx dona a l'exterior, un luxe del qual no havia gaudit en els últims anys.

El carrer segueix sense massa activitat malgrat ser les 11 del matí, a excepció d'un parell de senyores que passen la granera a l'entrada de les seues cases. Van amb el davantal i les sabatilles d'estar per casa. Ella sent tendresa i repensa la seua decisió. S'asseuran eixes senyores a la fresca quan siga estiu? Queden un parell de mesos per a comprovar-ho, pensa. Saluda i segueix. La vida al carrer és escassa i per un moment se sent sola. Crida a sa mare i ella li pregunta que com va la mudança i que si anirà a dinar. «No, em quede ací, queda molta faena, però a la vesprada aniré per més caixes», avisa mentre rememora el doble viatge que ha fet amb el seu Corsa de 2001 des que va deixar la seua habitació a la ciutat. Primer a casa dels seus pares i ara al seu xicotet pis en l'àrea metropolitana.

Mai ha sabut molt més del poble en el qual ara viu més enllà que té les seues pròpies festes, tradicions i que el transport públic és nefast. Li ho comentava sempre Ana en arribar quasi cada dia 20 minuts tard a la universitat. A ella això, de moment, no li importa. Tampoc és que haja d'anar a la ciutat cada dia. De fet, espera no fer-ho.

Va direcció al supermercat i a una verduleria que Ana li va indicar que hi havia prop de casa. En realitat, ella se situa perquè ha visitat el poble moltes vegades i, a més, es va recórrer tot el barri abans de llogar el pis. Però en el camí veu a una senyora que espera asseguda en una butaca darrere de caixes de plàstic repletes de taronges i carxofes. La gran porta de la que sembla ser sa casa està oberta de bat a bat.

Capítol 2

[01]

[02]

[03]

[04]

[01]
A Dos Aguas, Tous, Villena, Onda, Elx... Hi ha parts dels nostre territori en què, segons els plans de comunicació de les plantes de tractament de residus, no notaràs que ets damunt d'un antic abocador. Però hi ha no pocs indicis per discrepar. És possible que si fas una ruta per les proximitats del Pantà de Sitjar, acabes en un lloc on, misteriosament, hi ha més mosques de l'habitual, hi falten arbres i, a certa distància, es poden diferenciar uns tubs de ferro que surten del subsol. Són xemeneies que delaten que estem a un antic abocador, un entorn suposadament 'naturalitzat' on encara pots inhalar l'olor de la podrició de la matèria orgànica compactada entre plàstics, metalls i altres materials no reciclats. És el que obtenim de no separar correctament els residus, en especial, els orgànics: dècades i dècades de contaminació sota una tímida capa verda.

[02]
Si separem en origen el que ens ha quedat de cuinar o de menjar, els residus orgànics ja no ho són: han passat a ser restes. I les restes no només no contaminen, sinó que fins i tot regeneren i combaten o, millor dit, mitiguen el ja imparable el canvi climàtic. Només els cal un company que els ajude: la matèria seca.

[03]
Les fulles d'agranar jardins, les restes de poda de podar l'hort o els jardins públics, les branques seques dels cultius de la temporada anterior... Aquesta massa seca, del color de la fusta, és el company inseparable de les restes orgàniques. Li aporta el carboni necessari perquè, junt amb aigua i una correcta aireació, s'obtinga un recurs amb un enorme valor social i ambiental.

[04]
Restes orgàniques, triturat de poda, aigua i aire. Afegim una comunitat que ho gestiona i, en comptes de contaminació, lixiviats perillosos pels aqüífers i gasos tòxics, obtenim compost. Una espècie de terra obscura, quasi negra, amb olor de bosc humit i ple de vida beneficiosa pels cultius, jardins i la natura en general. I l'aconseguim dels treballs i aportacions conjuntes de la comunitat. El compostatge significa menys contaminació, més retenció d'aigua, més retenció de CO_2 i cultius més saludables. La ciència ho sap: la regeneració dels sols naturals i agrícoles, amb el compost com a protagonista, és l'única manera efectiva, i ja visible en els llocs on s'aplica correctament, de mitigar el canvi climàtic i frenar la desertificació, de **preservar el territori**.

Mapa imaginari N° 2. Vaig escoltar que el GPS està modificant considerablement la percepció que tenim de la nostra localització i la manera en què ens menegem d'un lloc a un altre.

Aparentment, la noció mateixa d'itinerari seria complicada de pensar; hi ha qui arriba a l'extrem de creure que tot és localitzable, fins i tot el temps i les emocions.

Sembla cada vegada més difícil acceptar que no sabem on estem, i en conseqüència, cada vegada més difícil saber on estem.

L'ús de mapes i de simbologia, la comprensió de les escales, el sentit de l'orientació i la representació d'una mateixa en el paisatge, tot això ara depén d'una línia única, moltes vegades errada, que seguim en la pantalla sense alçar la mirada.

➜ Inspirat en: **Nathalie Léger** (2021). *Sobre Bárbara Loden*. Chai Editora.

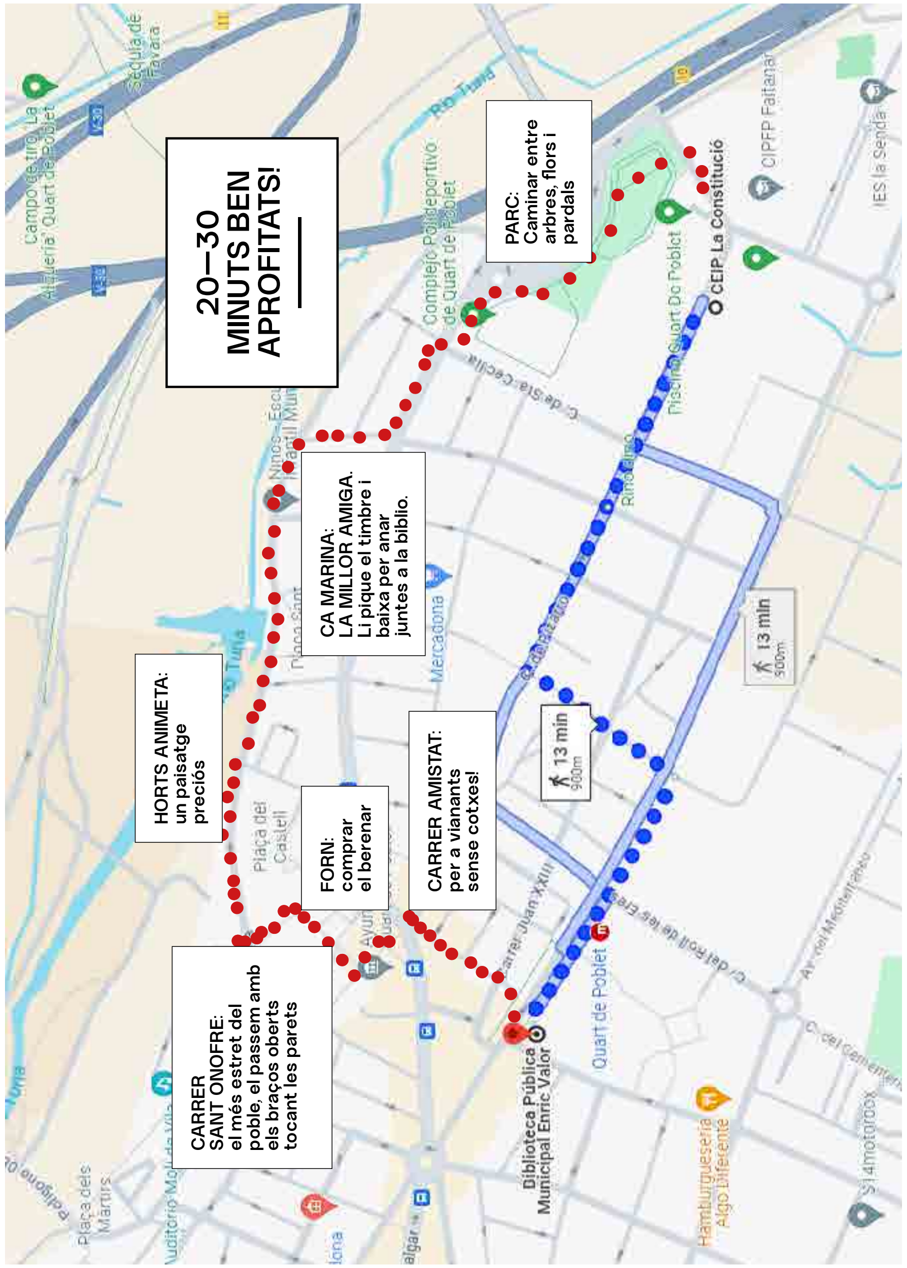

Datos del mapa ©2024 Google, Inst. Geogr. Nacional

Google Maps

De CEIP La Constitució, Av. Ramón y Cajal, 12, 46930 Quart de Poblet a Biblioteca Pública Municipal Enric Valor, C/ Reverendo Padre José Palacios, 2, 46930 Quart de Poblet, Valencia

A pie 900 m, 13 min

Hola, Google. Gràcies per la recomanació, però he de dir-te que el camí més curt no és sempre el millor camí. Al mapa t'ho explique tot. Has d'entendre que jo estic viva i que la meua experiència és més important.

Vicenta és la primera persona que coneix en el nou (per a ella) poble. Li diu amablement que què li pot oferir i ella li pregunta que si les taronges i les carxofes son seues. «Clar, bé, de l'hort que tenim amb el meu marit», especifica. Vicenta està casada amb Manolo. Viuen allà tota la vida i tenen quatre fills. Cap d'ells continuen allà. «Tenen treballs seriosos en oficines grans», diu Vicenta. Ella riu per dins perquè ha fet el camí a la inversa. «Jo acabe d'arribar». Que ja ho pensava, que mai no l'havia vista per allà i que benvinguda. «M'emportaré dos quilos de taronges i una bosseta de carxofes». Les taronges estan molt dolces, encara no las ha provat però Vicenta li ho ha repetit cinc vegades (que ella haja comptat) des que ha arribat a la porta de sa casa, així que serà veritat..

Durant les següents setmanes, va i ve del nou treball i s'entreté posant a punt el seu nou pis. Una planta de romer i flors al balcó. Ella també. Fa poc que s'ha apuntat al gimnàs i com que sempre hi va a la mateixa hora, ja coneix les cares i les rutines de cadascú, però els noms encara no.

Al treball pot permetre's el luxe d'anar en bicicleta, ja que es troba a l'altra banda del poble i encara que els carrils bicis brillen per la seua absència, tampoc és que hi haja un tràfic excessiu. Una de les coses que més li agraden és eixir de matí i bordejar per fora el municipi per arribar al treball. Tarda cinc minuts més però s'estalvia esquivar cotxes que ixen de garatges i grups d'adolescents anant a l'institut amb la música a tot volum pel carrer. «Només son les 7.30 del matí, ni ara estan relaxats?», pensa quan els veu passar. Per això, va per fora del poble. L'aire li toca la cara i això la desperta. Un de cada dos dies se li estampa un mosquit contra les ulleres o contra la boca de la velocitat que porta.

Al tornar a casa, sempre passa per davant de la porta de Vicenta. Quasi sempre està oberta, encara que ja no li queda molt de producte, ja que les veïnes (sobretot són dones) ja hi han passat de matí. A vegades no s'emporten res, només van a xarrar i a preguntar-se com estan. Ara que ella viu també allà, fa el mateix. «Com va Vicenta? Fa solet hui, eh?», li diu quan passa amb la bicicleta. «Sí, filla, però a vore si plou un poc», es queixa ella.

Ara, que han passat uns mesos, ja no va tant a la ciutat però només arribar sentia la necessitat de tornar almenys una vegada a la setmana per saber-se prop del seu entorn conegut. Desplaçar-se a la urbs és tota una aventura malgrat no estar molt lluny. Al principi tractava de fer-ho en autobús o en tren de rodalies (no arriba el metro allà on viu) però després de quedar-se penjada un parell de vegades una hora en la estació esperant un autocar que mai arriba, ha decidit que hi anirà menys però ho farà amb cotxe. «*Sorry* canvi climàtic», es repeteix una i altra vegada.

Prova les taronges de Vicenta i constata el que ella li va prometre: són molt dolces! Es neteja tota la cara amb un tovalló després de mossegar-la. Sempre li ha agradat eixa sensació. Després de dinar, encén l'ordinador i busseja pel poble virtualment. La comunitat és al carrer però també a les xarxes. I ella vol xafardejar què s'hi cou.

Capítol 3

Comunitat en ~~perill d'extinció~~ construcció

L'Horta Sud il·lustra a la perfecció un fenomen demogràfic que és global: àrees metropolitanes saturades i que no paren de créixer, fins i tot per sobre de les seues possibilitats, per acomplir amb les necessitats de la metròpolis. Des del seu punt d'estabilització del creixement, que el podem situar a l'any 2013, l'Horta Sud creix a raó de més de 2.550 persones per any, en una comarca on la mediana de població es troba en 22.058 habitants i la mitjana en 24.128. Una dada que significa que cada nou anys i mig la població de l'Horta Sud augmenta la seua població en l'equivalent a la d'un municipi; és a dir, cada menys de deu anys és com si es creés un municipi nou a l'Horta Sud.

I res apunta a que aquesta tendència es revertisca; al contrari. De fet, a l'Horta Sud existeixen actualment diversos Programes d'Actuació Integrada (PAI) que, d'executar-se com tot apunta que succeirà perquè diversos d'ells ja estan en execució- faran que aquest creixement augmente encara més. A Quart de Poblet, estan projectats més de 2.300 habitatges nous; a Mislata, un miler; a Torrent més de 600 i, a Silla, més de 1.100.

.

Per cadascun d'aquests municipis, l'execució dels PAI suposarà reptes diferents, però tots ells complexos. Mislata, com a paradigma de la saturació, augmentarà encara més la seua densitat, que actualment ja està en més de 22.000 habitants per km2, Torrent, continuarà creixent malgrat ser ja la sisena població més gran de la Comunitat Valenciana, ben a prop de Torrevella, i Silla i Quart de Poblet hauran d'afrontar un augment poblacional que, de ben segur, tindrà implicacions en el sentiment de comunitat; un sentiment vinculat a la relació veïnal i al sentit de pertinença.

Foto: Eldiarioes ↗

El creixement de les àrees metropolitanes té a veure principalment amb fenòmens que s'expliquen amb neologismes que acaben en *-ació*. La *gentrificació* o la *periferització* són conceptes que es troben a l'ordre del dia, i que cada vegada marquen més on vivim, dificultant un arrelament físic i, per tant, també social.

D'on som o d'on ens sentim part? Del poble o ciutat on vam néixer? D'on treballem i passem més hores que a la nostra llar? De l'indret a on anem a refugiar-nos de la rutina? Del vagó de metro o del seient de l'autobús on seiem unes quantes hores a la setmana acompanyades de les mateixes persones? Del barri, poble o ciutat on vivim? Sentir-se part, arrelar, es converteix en un element gairebé de resistència que contradiu les lògiques mercantilistes de tot, fins i tot l'àmbit domèstic.

En aquest punt, potser ha arribat el moment de deixar de posar l'afegit de dormitori a les ciutats (principalment perifèriques) on les relacions socials s'han reduït a la mínima expressió i hem de començar a parlar de ciutats comunitàries, per posar en valor aquelles que, contra les dinàmiques del sistema, mantenen vives les relacions personals, el suport mutu i, en definitiva, la vida col·lectiva.

Contra les ciutats dormitori sols són possibles un tipus de respostes: respostes comunitàries. Les associacions ocupant el màxim d'esferes possibles i teixint i vertebrant la vida social; des de la festa o la pràctica esportiva fins a la defensa de la cultura, el folklore o el territori. Exemples n'hi ha arreu. Sols a l'Horta Sud hi ha més de 2.000 associacions que dinamitzen els pobles i ciutats, i que cobreixen tots els àmbits de socialització fora dels espais formals d'estudis o de treball.

Enfront de les ciutats dormitori...

➜
L'Horta Sud creix al ritme d'un municipi nou cada deu anys. Amb l'execució dels quatre PAI projectats a l'Horta Sud, s'incrementarà significativament aquesta tendència amb el creixement del parc habitacional en més de 5.000 habitatges nous.

...ciutats comunitàries

Les ciutats comunitàries són la projecció d'un futur desitjat. Un futur on no són necessaris cotxes voladors ni edificis que toquen el cel. Un futur que no defuig dels avanços que es van produint, però que tampoc els agafa acríticament. Existeix consens en què el major poder de la ciutadania consisteix en les seues decisions de consum, i per aquest motiu les ciutats comunitàries estan vinculades a un consum responsable. Responsable ambientalment, i responsable també socialment.

Comprar les verdures a una gran superfície o comprar-les directament a la persona productora té implicacions comunitàries. Comprar roba per internet i recollida a través de la bústia o comprar-la a la tenda del barri té implicacions comunitàries. Contra les decisions comunitàries, molt sovint es posa per davant una única variable: el temps. La negativa a incorporar en el procés de presa de decisions altres variables és també un exemple de ciutat dormitori. El valor de la variable temps en qualsevol acció de consum només té com a resultat positiu les eleccions no comunitàries si únicament es té en consideració el producte en qüestió. Si, contràriament, hi afegim variables com la generació de relacions que ens permeten connectar amb el veïnat, el resultat canvia dràsticament i les decisions comunitàries passen a ser més desitjables, també, en l'elecció individual de l'acció.

La vida associativa és un altre element clau en la discussió entre ciutats comunitàries i ciutats dormitori. Un territori sense activitat associativa (veïnal, esportiva, festera, cultural...) es converteix en un indret desposseït d'identitat; un espai on és més fàcil que hi aparega la desconfiança i el rebuig cap a la diferència,, i on el mercat té més capacitat per desembarcar fins als racons més personals.

En contraposició a les ciutats dormitori, les ciutats comunitàries tenen una major capacitat per defugir (o si més no limitar) les lògiques d'opressió dels eslavons més maltractats.

←
L'horta de la ciutat de València i la seua área metropolitana és una realitat excepcional, poc comuna al món, i que té tres papers fonamentals, com explica l'Associació Per l'Horta: agrícola, com a rebost de la ciutat, ambiental, com a protectora dels efectes del canvi climàtic, i identitari, com a bressol de la cultura pròpia. Foto: Pau Mendoza

Comunitat en construcció permanent

El creixement de les àrees metropolitanes fa imprescindible entendre la comunitat com un element en construcció permanent. Es tracta d'un element en disputa, entre l'extinció que promou la lògica neoliberal de la despossessió de la identitat col·lectiva i l'adaptació a formes de relació social permanentment canviants.

En una comarca com l'Horta Sud, amb un creixement equivalent a un nou municipi cada menys de deu anys, les relacions socials es tornen imprescindibles per a garantir una xarxa de suports. Una xarxa que faça de barrera i puga fer front a problemes socials cada vegada més generalitzats, com ara l'augment constant de les malalties mentals, de les addiccions, dels transtorns alimentaris o de la soledat no desitjada.

Si una comunitat es troba en perill d'extinció, no estarem davant únicament d'un futur més impersonal i individualista, sinó també d'un territori on cada vegada seran més les persones que el patiran i menys les que el gaudiran.

←
La disputa entre ciutats dormitori i ciutats comunitàries no és ni individual ni atzarosa, com tampoc ho és elegir entre l'extinció o la construcció permanent.

La rutina ja està totalment establerta. Encara que anhela l'arribada de l'estiu perquè Ana torne i l'ajude a integrar-se en les festes del poble. Potser vius anys a un pis i mai no has vist a tota eixa gent amb qui ara balles en una orquestra a peu de carrer. Ho pensa i ho sap, perquè la rutina ens angoixa i ens empresona un poc.

Va i ve amb la bicicleta i, tot i que enyora poder anar a fer-se un beure entre setmana amb les companyes de feina, s'estima també compartir esmorzars al bar de Víctor, situat just sota l'oficina. Ara ha aconseguit que ell sàpiga el que significa «el de sempre» quan ella li ho demana. Café amb llet d'avena i una torrada amb tomaca i formatge. No falla.

Els divendres, les pauses són més llargues i les converses amb els companys també. Malgrat que es porten molt bé, l'interval d'edats és ben variat i molt sovint pensa en el difícil que és fer una xarxa d'amistats de relació diària una vegada arribes a una determinada edat.

Però està contenta. Li agrada la seua nova vida. Va i ve els caps de setmana i sempre té alguna cosa a fer. Com les veïnes que encara no coneix, s'ha posat geranis al balcó. També s'ha comprat una llumeneta que ha col·locat al costat del sofà per llegir una vegada acaba de sopar. És una altra rutina que està totalment establerta fins que els ulls se li tanquen ben bé passades les onze de la nit.

Fa dies que no veu a Vicenta. Li sembla estrany perquè normalment a les 9 de matí ja té els portals de casa seua oberts. Els colors de les verdures i les fruites de temporada inunden les caixes i quasi que sap de memòria on trobar què. A vegades Lulú, la gosseta de la seua néta, està per allà jugant, sobretot els caps de setmana pel matí. Ja ha conegut a Manolo i les salutacions són diàries. També quotidianes. Però actuen com a una mena d'acte de seguretat. Una zona de seguretat. Ella no ho sap, ni tan sols ho ha pensat però això esdevé el primer acte de comunitat que l'arrelarà al poble on viu des de fa uns mesos.

Té la mosca darrere de l'orella perquè Vicenta no obri la porta, però no se sent amb tanta confiança com per a demanar explicacions a les altres veïnes que passen la granera amb batí i sabatilles d'estar per casa. Ho pensa diàriament quan torna de treballar. Estarà bé? Haurà marxat de viatge amb els fills?

Un dijous cap a les set de la vesprada, quan la llum primaveral encara aguanta el dia (han canviat l'hora), s'arma de valor i toca al portal. No vol molestar, però al mateix temps vol saber.

Manolo obri la porta. «Què passa, jove? Com va?». «Ai, bé, però com que fa dies que no eixiu a vendre, no sé si està tot bé. Està Vicenta?». Manolo li diu que sí, però que l'han operat fa poc i descansa dins. Ella pregunta des del fons de la casa que qui és. «La jove de la bicicleta, que pregunta per tu», li contesta ell. No diuen res més. Ella espera a la porta dos minuts prou incòmodes i quan està a punt de marxar, veu a Vicenta en cadira de rodes. «Els genolls, filla», li diu. «Haurà d'estar tranquil·la uns mesos, ja que és major i els ossos no aguanten igual».

Marxa a casa després de donar-li ànims i s'asseu en una cadira en la taula del menjador. Es queda pensant durant uns minuts i s'alça. Agafa la mateixa cadira on estava asseguda minuts abans i la baixa per les escales. Agarra amb una mà la part superior i amb l'altra el seient, adornat amb una tela vellutada. Camina amb ella un parell de carrers fins que veu el portal gran. Toca tres vegades. Quan Manolo obri la porta li pregunta què fa amb la cadira. «I si Vicenta ix al carrer a que li done l'aire?» pregunta ella. Vicenta contesta des de dins. «Ja vaig», diu abans que Manolo senyale alguna cosa més.

Col·loca la cadira a la vorera del carrer just davant del portal, que obri una de les seues comportes. Manolo espenta a Vicenta amb la cadira de rodes i la situa al costat de la de tela vellutada del menjador d'aquella jove amb bicicleta. Col·locades les dues a la mateixa altura, Vicenta la mira i li diu, sense més, sense menys: «Quina fresca que fa, aquesta vesprada, no?».

Capítol 4

Mapa imaginari Nº 3. Podríem considerar, com suggereixen les ciutats dels polps, que els territoris tracten sobre les relacions amb els altres, i que les formes territorials són les que instauren les societats i defineixen les nostres maneres de fer, viure i organitzar-nos. Els polps canvien els seus hàbits amb un entorn que els fa propostes, i componen les seues relacions socials en diàleg amb el mitjà.

Això té sentit també per als ocells. Per a molts d'ells el territori és l'objecte d'experimentacions per a crear les convencions socials: al principi s'ocupen de fer tantejos pels traçats de fronteres, es provoquen, es desafien, aprenen, comencen a recórrer junts alguns trajectes d'experiències, a respectar coses «que es fan» i coses «que no es fan». Els ocells posen a prova les maneres que defineixen la seua societat territorialitzada; negocien, i després estableixen, les convencions que governen les seues relacions. Després d'algun temps, la vida quotidiana s'estabilitza i els conflictes es tornen més estranys. Els ocells poden passar a una altra cosa. Altres coses importaran.

➜ Inspirat en: **Vinciane Despret** (2022). *Habitar como un pájaro. Modos de hacer y de pensar los territorios.* Editorial Cactus.

Foto: arxiu ➜

Referències i agraïments

La metamorfosi està en la meua clau genètica, però sí, és veritat, hi ha coses que es mantenen intactes. Coses com que jo no podria estar ací, entre les teues mans, si no fos per moltes persones. I no em referisc ara a les qui apareixen als crèdits. T'explique. Parle de persones com Rodolfo Serrano i Román López-Cabrera, que han treballat per recuperar les històries de tantes i tantes persones anònimes que treballaren pels seus barris, i que m'han cedit vinyetes de «Vallecas. Los años de barro» per donar-me més vida. D'IDECO Horta Sud, que m'ha cedit els mapes comarcals de la seua col·lecció. També de la Plataforma pel Soterrament de les vies d'Alfafar, d'Eldiario.es o de Pau Mendoza, d'ells són algunes de les fotografies que em conformen.

Parle també de paraules. Tinc el convenciment que millore si aprenc i em nodrisc d'aquelles persones que ja han pensat en el què jo estic pensant ara mateix. O pense en açò ara mateix gràcies a elles? Qui ho sap, però siga com siga, gràcies a Vinciane Despret, Victoria Pérez Royo, Almudena Hernando i Nathalie Léger, d'elles són algunes de les línies que em fan ser jo. I amb elles també les seues editorials, que han autoritzat que la seua tinta s'incorpore també en la meua pell.

I, és clar, no pensareu que estic tota feta des d'una pantalla. L'associació Del Camp a la Taula i Antonio Garay m'han acollit, cadascun d'ells, a la seua segona casa. Els primers, al camp de la Chandra; el segon, a la parròquia que li confien. Per aquest motiu no puc fer més que agrair-los que hagen volgut compartir el seu temps amb mi, i que m'hagen il·lusionat amb la seua mirada que em diu que sí, que hi ha futur si el construïm col·lectivament. Com tampoc puc deixar d'agrair a la Farmàcia Ortopèdia Santos Patronos, al Museu Comarcal de l'Horta Sud i a Carmen, que m'han cedit espais i materials seus apareixen entre les meues pàgines.

Ja marxe fins la tardor, però encara em queda un agraïment. És per totes aquelles que posen a l'abast de la comunitat recursos en obert. En mi il·lustre una imatge de l'arxiu obert de la NASA, que em permet veure la Terra des de fora i situar-me en ella d'una altra manera, perquè des d'on mire afecta, evidentment, què veig i com ho veig.

Publicitat

La Fundació Horta Sud és una entitat sense ànim de lucre amb més de cinquanta anys treballant per enfortir la societat civil organitzada i millorar la comarca on vivim. Per poder mantindre la viabilitat i independència de la Fundació, incorporem a empreses i entitats compromeses amb el territori i la comunitat en aquestes pàgines i obrim la possibilitat de col·laborar-hi.

Les empreses i entitats col·laboradores, que es presenten en aquestes pàgines de la revista i a les quals agraïm la seua aposta per fer possible aquesta eina de reflexió i pensament, respecten i comparteixen el principi inalterable de Papers de no publicar continguts patrocinats per cap empresa o entitat, ni intervindre en cap dels continguts tractats. Per aquest motiu, l'aparició de l'empresa o entitat en aquestes pàgines no significa necessàriament que aquestes compartisquen el seu contingut.

➔ Si vols anunciar la teua empresa o entitat, contacta amb nosaltres a **comunicacio@fundaciohortasud.org** o per telèfon al **961 55 32 27.**

TOT PER L'AIRE

Molt vinculada al teixit associatiu musical, la tenda de música especialitzada en percussió des de fa més de 25 anys disposa de tot tipus d'instruments, accessoris i partitures. Coneix de primera mà les necessitats de les associacions, el que li permet estar al seu costat i acompanyar-les.

Web: **totperlaire.com**
Ubicació: **C/ Alboraia, 8**
(Almàssera, Horta Nord)
Contacte: **info@totperlaire.com / 961 860 523**

LA NOSTRA ESCOLA COMARCAL

La cooperativa educativa La Comarcal és un centre d'ensenyament en valencià des dels 3 fins als 16 anys amb un model de cooperativa mixta (pares-mares i persones treballadores). Amb aquest model, basteixen l'actuació educativa des de la participació, que està en l'ADN de la cooperativa.

Web: **lacomarcal.com**
Ubicació: **Pda. Les Canyades, s/n**
(Picassent, Horta Sud)
Contacte: **escola@lacomarcal.com / 961 231 933**

FLORIDA UNIVERSITÀRIA

Compromesa en fomentar la participació i impulsar el desenvolupament de la comarca des del diàleg, la intercooperació i la igualtat, Florida Universitària forma part de Florida Grup Educatiu, un projecte educatiu cooperativista nascut a l'Horta Sud a la dècada dels 70 i que ja compta amb educació des d'infantil fins a universitària i FP.

Web: **floridauniversitaria.es**
Ubicació: **C/ Rei en Jaume, 2**
(Catarroja, Horta Sud)
Contacte: **info@florida.es / 961 15 23 32**

GRUPO UGARTE AUTOMOCIÓN

Des de la premissa de «retornar a la comunitat part del que et dóna», el Grupo Ugarte Automoción col·labora activament en la millora de l'entorn des de la seua implicació directa en la comunitat i de suport a Projectes Que Canvien El Món.

Web: **grupougarte.es**
Ubicació: **Av. Reial Monestir Santa Maria de Poblet, 74**
(Quart de Poblet, Horta Sud)
Contacte: **info@grupougarte.es / 961 539 780**

CAIXA POPULAR

Responent a «On toca estar», l'entitat financera valenciana interioritza entre les seues pràctiques la Responsabilitat Social Comunitària, estant al costat del teixit associatiu i contribuint al seu enfortiment des de fa més de tres dècades.

Web: **caixapopular.es**
Ubicació: **Avda. Juan de la Cierva, 9, Parc Tecnològic**
(Paterna, Horta Nord)
Contacte: **info@caixapopular.es / 961318282**

COL·LEGI OFICIAL D'EDUCADORES I EDUCADORS SOCIALS DE LA COMUNITAT VALENCIANA (COEESCV)

Amb el convenciment que un col·legi com el d'educadores i educadors socials no pot viure ni allunyat ni d'esquena a la realitat, COEESCV s'implica en la comunitat i promou la participació activa amb el teixit associatiu.

Web: **https://www.coeescv.net/**
Ubicació: **C/ de la Llanterna, 26**
(València, València)
Contacte: **coeescv@coeescv.net / 963 91 35 59**

LA RELACIÓ QUE RAONA

caixa popular
On toca estar.

Estem amb les associacions i les ajudem a *protegir-se*.

Les responsabilitats de les associacions i dels seus dirigents són moltes i diverses.

Nosaltres oferim tot tipus d'assegurances per protegir-vos.

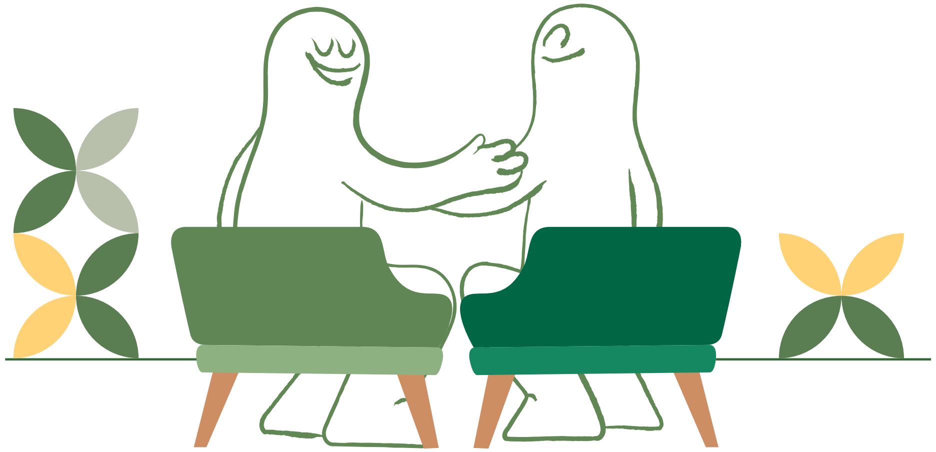

REVISTA PAPERS
PRIMAVERA—ESTIU 2024

Edició:
Fundació Horta Sud
Presidència:
Imma López Primo
Direcció:
Julio Huerta Balastegui
Equip de redacció:
Aleix Pujol
Carles Desfilis
Mariví Martín
Violeta Peraita
Gestió i publicitat:
Mercedes Juan
Fotografia:
Carles Desfilis
Disseny i maquetació:
Eugenio Simó
Impressió:
Gráficas Royanes
Dipòsit legal:
V-1686-2000

Número d'exemplars: 1.000
Es permet la utilització de l'obra original i la generació d'obres derivades sempre i quan no se'n faça un ús comercial i s'atribuïsca l'autoria original. La remescla, transformació o creació a partir del material s'ha de difondre amb la mateixa llicència que l'obra original.

Si vols fer algun suggeriment, aportació o proposta vinculada amb la revista pots contactar amb nosaltres per correu electrònic a **comunicacio@fundaciohortasud.org** o per telèfon al **961 55 32 27**.

Fundació **Horta Sud**

SEMPRE TEUA
La teua llengua

EMAS

BY NC SA

Fes-te de la Fundació!

*Les aportacions tant puntuals com periòdiques a la Fundació tenen deduccions fiscals de fins a un 80% de l'aportació en la declaració de la renda.

La teua aportació permet:

- Unes associacions fortes, autònomes i amb pensament crític.
- Una comarca connectada amb el futur, que mira pel bé comú i treballa per construir un món millor.
- Una comunitat socialment responsable.

bizum
Donacions al **07453**

fundaciohortasud.org/fes-te-fundacio-horta-sud